

ОБЛІК ТА АУДИТ

УДК 657.05

Т. Г. РЗАЄВА, Л. В. ДЖУЛІЙ
Хмельницький національний університет

**ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ОБСЯГУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ
ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ
ТОВАРІВ, РОБІТ, ПОСЛУГ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ**

Розглянуто динаміку показників обсягу малих підприємств Хмельницької області та проведено дослідження проблем обліку реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Considered the dynamics of the capacity indicators of the Khmelnytskyu region small-scale business state and investigated the problems of the released production count (wares, jobs, services).

Актуальність теми. На сьогоднішній день актуальною залишається проблема розвитку малого підприємництва в Україні. Вітчизняні малі підприємства продовжують працювати в умовах жорсткої конкуренції. Завершає операційний цикл діяльності малого підприємства реалізація товарів, продукції, робіт, послуг. Мале підприємство повинно виготовляти продукцію, і надавати послуги, чи виконувати ті роботи, які користуються найбільшим попитом на ринку. Важливу роль в підвищенні конкурентоспроможності підприємства відіграє система контролю за обсягами реалізації товарів, продукції, робіт, послуг, оскільки вона впливає на формування фінансових результатів діяльності підприємства, а обсяг реалізації є важливим показником для оцінки ефективності діяльності малого підприємства. В таких умовах бухгалтерський облік повинен забезпечити внутрішніх користувачів інформацією для оперативного контролю, регулювання та планування операційної діяльності і обсягів реалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані з обліком реалізації товарів, продукції, робіт, послуг, досліджувались в працях вітчизняних вчених Бутинця Ф.Ф., Голова С.Ф., Давидова Г.М., Кужельного М.В., Матвіїва М.Я., Хомина П.Я. та ін. Переважна більшість авторів приділяють увагу обліку процесу реалізації на великих підприємствах. Питання обліку реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на малих підприємствах потребують більш глибокого вивчення. При цьому особливу увагу необхідно акцентувати на обліку процесу реалізації у відповідності з галузевими особливостями діяльності малих підприємств в умовах нестабільного економічного середовища, характерного для вітчизняних умов господарювання. Одночасно окремі положення обліку малих підприємств потребують визначеного доопрацювання із врахуванням сучасних досягнень в організації обліку малих підприємств на міжнародному рівні. У зв'язку із цим виникає необхідність удосконалення підходів щодо проблем обліку процесу реалізації на малих підприємствах, приведення облікової інформації у відповідності до вимог сучасних складних умов господарської діяльності.

Мета написання статті полягає в окресленні проблем обліку реалізації товарів, продукції, робіт, послуг та аналізу обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств Хмельницької області.

Результати дослідження. В діяльності будь-якого малого підприємства, яке займається підприємницькою діяльністю, кінцевим результатом є виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг та їх подальша реалізація з метою отримання прибутку [1]. Цей етап закінчує виробничий цикл, підсумовує результати діяльності підприємства, тому правильність та своєчасність його обліку є досить актуальним. Саме на цьому етапі виникає велика частка податкових зобов'язань і пов'язаних з ними зловживань. Від кількості наявної та реалізованої продукції, товарів, робіт, послуг залежить фінансовий результат підприємств, особливо в той час, коли дата реалізації є неоднозначною з позицій трактування податкового і фінансового обліку. За допомогою аналізу обсягу реалізації розробляється стратегія і тактика розвитку підприємства, розробляються резерви підвищення ефективності виробництва, оцінюють результати діяльності підприємства. Аналітичні дані є необхідними для прийняття управлінських рішень і керування виробничим процесом.

Таким чином, основною метою обліку процесу реалізації, на нашу думку, є забезпечення, в першу чергу, управлінського персоналу необхідною інформацією про обсяги реалізації, їх тенденцію, незавершене виробництво та собівартість і вартість процесів реалізації. Побудова обліку процесу реалізації на малому підприємстві має враховувати обсяги реалізації в розрізі видів продукції, товарів, робіт, послуг.

При цьому процес реалізації слід виділяти як основний чинник, що певною мірою визначає мету виробництва, забезпечує можливість безперервної діяльності, є передумовою відтворення господарських засобів. Показники збуту більшою мірою характеризують ефективність роботи підприємства, ніж показники виробництва, оскільки сам по собі фактор ефективного виробництва не забезпечує конкурентних переваг виробника продукції на ринку. Тому, на думку багатьох вчених, слід більше уваги приділяти управлінському обліку збутової діяльності, аналізу таких елементів збуту як собівартість товарної продукції, дохід від продажу за окремими каналами, ціна продажу та її залежність від коливання ринкової

кон'юнктури.

В трактуванні національних Положень бухгалтерського обліку реалізація готової продукції, товарів, робіт, послуг відноситься до операцій основної діяльності і на них припадає найбільший обсяг операцій. Тому чітка побудова обліку збутової діяльності малого підприємства повинна забезпечити його успішний розвиток, адаптувати до зовнішнього середовища та ринків, що активно розвиваються. Спрощена форма обліку малих підприємств дозволяє давати об'єктивну характеристику кожної проведеної господарської операції при мінімальних витратах на ведення обліку. Проте, на нашу думку, з метою підвищення аналітичності облікової інформації облік процесу реалізації малого підприємства необхідно деталізувати за видами продукції, робіт і послуг, що дозволить одержати повну і достовірну інформацію про результати реалізації, необхідну для оперативного керівництва і прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Відповідно до встановлених завдань статті для досягнення поставленої мети доцільно на нашу думку дослідити динаміку показників діяльності за такими напрямками:

- 1) дослідження динаміки окремих показників розвитку малих підприємств по Хмельницькій області за 2004-2007 рр.;
- 2) дослідження обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) по містах Хмельницької області;
- 3) оцінка зміни кількості малих підприємств, що реалізували продукцію та надавали послуги по містах області;
- 4) аналіз зміни структури обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) на малих підприємствах за основними видами економічної діяльності.

Проведемо аналіз основних показників розвитку малих підприємств, розрахунки проведемо у табл. 1 [2, с. 9].

Таблиця 1

Динаміка показників розвитку малих підприємств за період 2004 – 2007 рр.

Показник	Роки				Відхилення (+,-)		
	2004	2005	2006	2007	2005/ 2004	2006/ 2005	2007/ 2006
1. Кількість підприємств	5833	6106	6296	6522	273	190	226
2. Кількість підприємств у % до попереднього року	104,0	104,7	103,1	103,6	0,7	-1,6	0,5
3. Кількість підприємств на 10 тис. наявного населення	42	44	46	48	2	2	2
4. Кількість підприємств у % до загальної кількості підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності	83,5	84,6	86,0	86,8	1,1	1,4	0,8
5. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у% до загального обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) по економіці в цілому	9,8	8,2	9,4	9,4	-1,6	1,2	-

За розрахунками табл. 1 доцільно відзначити, що за період, який аналізується 2004-2007 рр. зростає кількість малих підприємств Хмельницької області на 689 одиниць. Так, у 2005 р. спостерігалось зростання їх кількості в порівнянні з 2004 р. на 273 суб'єкти, у 2006 р. на 190 одиниць у зіставлення із 2005 р., а у 2007 р. у порівнянні із 2006 р. на 226 малих підприємств. Також позитивна тенденція спостерігалась по кількості малих підприємств на 10 тис. наявного населення, яка зростала щороку на 2 одиниці. Тенденція до зростання спостерігається по кількості підприємств у відсотках до загальної кількості підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності, а саме: у 2005 р. на 1,1%, у 2006 р. на 1,4%, у 2007 р. на 0,8%.

Доцільно відзначити, що за період 2004-2007 рр. зменшилась частка обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств до загального обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) по економіці в цілому на 0,4% (9,4-9,8).

Наступним напрямом дослідження діяльності малих підприємств є оцінка обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) по містах області та по Хмельницькій області в цілому (див. табл. 2) [2, с. 36 – 37].

Аналіз динаміки показників обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) малих підприємств за період 2005-2007 рр. по Хмельницькому дав змогу зауважити, що за вказаний період збільшувався обсяг реалізації в абсолютній сумі, але при тому спостерігалось зменшення частки обсягу випуску м. Хмельницького у загальному обсязі реалізації відповідного регіону на 1,5%. Обсяг реалізації продукції (робіт, послуг) малих підприємств м. Кам'янець-Подільського також щорічно збільшувався в абсолютній сумі, що становить на кінець періоду, який аналізується становить 27,4 млн грн. Доцільно наголосити, що спостерігалось збільшення частки обсягу випуску малих підприємств м. Кам'янець-Подільського у загальному обсязі реалізації відповідного регіону більше ніж у 2 рази, або на 7,8%. Слід відзначити малі підприємства м. Нетішин, загальний обсяг реалізації яких становить 22,2-24,6%. Обсяг реалізації продукції (робіт, послуг)

малих підприємств за період 2005-2007 рр. зріс на 203,7 млн грн. Варто відзначити, що у м. Славута обсяг реалізації малих підприємств збільшився в абсолютній сумі за період 2005-2007 рр. на 151,7 млн грн. Важливим є те, що частка обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) малих підприємств м. Славута збільшилась у 2007 р. у порівнянні з 2005 р. у 5,3 рази і становила відповідно 3,7% від загального обсягу реалізації відповідного регіону.

Таблиця 2

Динаміка показників обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) малих підприємств за період 2005 – 2007 рр. по містах області

Міста Хмельницької області	2005 рік		2006 рік		2007 рік	
	млн грн	у % до загального обсягу реалізації відповідного регіону	млн грн	у % до загального обсягу реалізації відповідного регіону	млн грн	у % до загального обсягу реалізації відповідного регіону
Хмельницький	610,7	9,8	676,6	9,0	772,2	8,3
Кам'янець-Подільський	165,0	6,8	173,4	9,8	192,4	14,6
Нетішин	374,7	24,4	441,0	24,6	578,4	22,2
Славута	209,6	0,7	390,0	2,6	361,3	3,7
Староконстянтинів	205,1	10,2	342,4	11,2	367,4	9,0
Шепетівка	439,6	14,2	415,8	12,0	518,9	11,6

Аналогічні тенденції щодо обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) спостерігались на малих підприємствах м. Староконстянтинів та м. Шепетівки, а саме відзначалось збільшення обсягу реалізації в абсолютній сумі: м. Староконстянтинів на 162,3 млн грн, м. Шепетівка – на 79,3 млн грн. Доречно відзначити, що як у м. Староконстянтинів так і у м. Шепетівка спостерігалось зменшення частки обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) малих підприємств до загального обсягу реалізації відповідного регіону відповідно на 1,2% та 2,6%.

Важливим напрямом дослідження діяльності малих підприємств Хмельницької області є аналіз зміни структури обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) на малих підприємствах за основними видами економічної діяльності (див. табл. 3) [2, с. 42].

Таблиця 3

Структура обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг) на малих підприємствах Хмельницької області за основними видами економічної діяльності, %

Види діяльності	2005 рік	2006 рік	2007 рік
Промисловість	17,4	17,0	15,8
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	8,0	9,6	9,7
Будівництво	10,6	11,3	12,4
Торгівля, ремонт автомобілів, побутових приладів та предметів особистого вжитку	43,8	40,2	39,9
Діяльність готелів та ресторанів	1,7	2,3	2,0
Діяльність транспорту та зв'язку	4,7	4,0	4,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	8,7	10,4	11,6
Інші види діяльності	5,1	5,2	3,9
Разом	100	100	100

За розрахунками табл. 3 доцільно відзначити, що найбільшу питому вагу займає частка обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств торгівлі, ремонту автомобілів, побутових приладів та предметів особистого вжитку, яка дещо зменшилась і становить відповідно у 2005 р. – 43,8%, у 2006 р. – 40,2%, у 2007 р. – 39,9%, а найменша, незначна частка обсягів реалізації належить підприємствам інших видів діяльності, яка зменшилась за аналогічний період.

Слушно наголосити, що за період 2005-2007 рр. спостерігалось збільшення частки обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) за такими видами діяльності:

- 1) сільське господарство, мисливство та лісове господарство;
- 2) будівництво;
- 3) діяльність готелів та ресторанів;
- 4) операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям.

Так, збільшилась частка обсягу реалізації за сільським господарством, мисливством та лісовим

господарством за 2005-2007 рр. яка зросла на 1,7%. По будівництву спостерігалось зростання частки обсягу реалізації на 1,8%. По діяльності готелів спостерігалось незначне зростання, яке становить 0,3%. За операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям відзначалось збільшення на 2,9%.

Доречно наголосити, що за період 2005-2007 рр. спостерігалось зменшення частки обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) за такими видами діяльності:

- 1) промисловість;
- 2) торгівля, ремонт автомобілів, побутових приладів та предметів особистого вжитку;
- 3) інші види діяльності.

Висновки. Так на малих підприємствах промислового призначення відзначено зменшення частки обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) на 1,6% (15,8-17,4). За звітний період зменшилась частка обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових приладів та предметів особистого вжитку на 3,9%. Також спостерігалось зменшення частки обсягу реалізації на малих підприємствах інших видів діяльності на 1,2%.

За проведеними дослідженнями доцільно відзначити, що за підсумками 2007 р. в області функціонувало 6522 малих підприємств, що на 3,6% більше, ніж у попередньому році та на 34,7% більше кількості малих підприємств, що діяли у 2001 р.

При постійному зростанні кількості малих підприємств продовжує зменшуватись питома вага підприємств, що фактично здійснювали господарську діяльність. Так у 2007 році реалізовували продукцію, виконували роботи та надавали послуги 4271 підприємство, або 65,5% від загальної кількості. В порівнянні з попереднім роком частка працюючих підприємств зменшилась на 2,7%, проти 2004 року частка зменшилась на 7,4%.

Література

1. Пустовіт Г. Особливості обліку готової продукції та її реалізації у малих підприємствах // Бухгалтерський облік та аудит. – 2004. – № 7. – С. 27 – 29.
2. Статистичний збірник. Малі підприємства Хмельницької області у 2007 році / За ред. Скальського В.В. – Хмельницький, 2008. – 75 с.

Надійшла 24.12.2008 р.

УДК 338:346

О. А. ФРАДИНСЬКИЙ
Хмельницький національний університет

ЕВОЛЮЦІЯ АКЦИЗНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

У статті досліджуються питання становлення акцизного оподаткування на теренах України в контексті еволюції підходів щодо справляння акцизу, визначення підакцизних товарів та механізму його нарахування та сплати.

In the paper there are explored the questions of the excise taxing formation on the areas of Ukraine in the meaning of approaches evolution of the excise making, the determination of the excise wares and its counting mechanism and paying.

Актуальність теми. Протягом усього свого часу активного використання, як джерела податкових надходжень та засобу державного регулювання економіки, акцизний збір відігравав виняткове фіскальне та регулююче значення. Історія свідчить, що в умілих руках він міг стати передумовою розвитку економіки держави, а у протилежному випадку – ефективним засобом її пригнічення та деградації. Тому, у процесі його запровадження та використання в податковій системі країни необхідною умовою є вивчення історичного досвіду його застосування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних умовах моніторинг еволюції акцизної системи оподаткування розглядається у роботах В. Андрущенка, П. Гайдуцького, В. Довженко, Т. Єфименко, А. Єлисеєва, О. Кузьміна, І. Кухаренко, Ю. Ляшенко, С. Онишко, В. Поповича, Е. Суханової, Л. Тарангул, В. Федосова, І. Якушика. Серед іноземних вчених, які досліджували багаточисельні аспекти оподаткування та непрямі податки, найбільш відомі роботи С. Брю, А. Вагнера, Т. Гоббса, П. Леруа-Больє, Дж. Локка, К. Макконела, Дж. Ст. Мілля, Ф. Нітті, Д. Рікардо, А. Сміта.

Постановка завдання. Метою запропонованої роботи є дослідження питань становлення, розвитку та ефективності системи акцизного оподаткування в Україні.

Основний матеріал дослідження. Акцизний збір – це різновид непрямих податків, яким оподатковуються високорентабельні та монополійні товари, який включається у ціну товару та платниками якого виступає кінцевий споживач товару на який нараховується акциз. Термін “акциз” на думку